

ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ (ΑΡΜΟΥΝΟΙ) ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τα ορεινά του νομού Τρικάλων έχουν μια από τις μεγαλύτερες συγκεντρώσεις Βλάχικων οικισμών και υψηλό επίπεδο διατήρησης των παραδόσεων. Η ιστορία της περιοχής είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ιστορία των Βλάχων. Σίγουρα μια μελέτη για το συγκεκριμένο θέμα εμπεριέχει τον παράγοντα της προσωπικής ιδεολογίας. Η έρευνα που ακολουθεί είναι κατά κανόνα φιλελεύθερη χωρίς την συνηθισμένη για το θέμα τάση του προαποφασισμένου αποτελέσματος. Με ώθησε στο να ενημερωθώ για τους Βλάχους και με οδήγησε στο συμπέρασμα ότι είμαι πέρα από κάθε αμφισβήτηση όσο Έλληνας όσο ο οποιοσδήποτε πολίτης αυτής της χώρας όχι μέσω της απόδειξης του καθαρού αρχαιοελληνικού αίματος αλλά μέσω της ιστορικής πραγματικότητας και της αφοσίωσης και αγάπης των Βλάχων στην πατρίδα τους.

Η ιστορία των Βλάχων

Η επεμβατική πολιτική της Ρώμης του 3^{ου} π.Χ. βρίσκοντας αφορμή τις επιθέσεις των Ιλλυριών άρχισε την προσπάθεια κατάκτησης της βαλκανικής χερσονήσου. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις των Ρωμαίων διαδίδουν τη λατινική γλώσσα σε γηγενείς φυλές τις οποίες χρησιμοποιούν για την εξυπηρέτηση των αναγκών της αυτοκρατορίας όπως για τη φύλαξη των εμπορικών δρόμων. Η διείσδυση της λατινικής είτε δεν προχώρησε στο μεγαλύτερο τμήμα του σημερινού ελλαδικού χώρου είτε διείσδυσε αρχικά, όταν το Βυζάντιο ήταν ακόμη μέρος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και υποχώρησε αργότερα, όταν επίσημη γλώσσα του ανεξάρτητου Βυζαντίου έγιναν τα ελληνικά. Είτε η πρώτη εκδοχή είναι σωστή είτε η δεύτερη, η ιστορία των Αρμούνων ως λατινόφωνη ομάδα αρχίζει με την προσπάθεια κατάκτησης των Βαλκανίων από τους Ρωμαίους.

Βουλγαρικά συγγράμματα του 10^{ου} αιώνα κάνουν πολλές αναφορές στη Μεγάλη και Μικρή Βλαχία και τη ζωή των Βλάχων η οποία περιγράφεται σχεδόν ίδια με τη ζωή των Βλάχων του 19^{ου} αιώνα. Το 976 μ.Χ. ο Δαβίδ, ο αδερφός του μετέπειτα Βούλγαρου αυτοκράτορα Σαμουήλ, δολοφονήθηκε από μερικούς λατινόφωνους οδοίτες στις Καλές Δρύς, μεταξύ Καστοριάς και Πρέσπας.

Σύμφωνα με τη βυζαντινή ιστορικό του 12^{ου} αιώνα Άννα Κομνηνή οι Βλάχοι δημιούργησαν τη Μεγάλη Βλαχία η οποία κάλυπτε μεγάλο μέρος της σημερινής Θεσσαλίας. Η Άννα Κομνηνή περιέγραψε τους Βλάχους ως κοινότητες νομαδοκτηνοτρόφων που μετακινούνταν με τα κοπάδια τους από την Πίνδο και το Γράμμο στα χειμερινά βοσκοτόπια της Θεσσαλίας, ενώ την άνοιξη ακολουθούσαν την αντίθετη πορεία. Αργότερα η Μεγάλη Βλαχία προσαρτήθηκε στο Δεσποτάτο της Ηπείρου, μετά πέρασε στα χέρια των Σέρβων ώσπου το 1393 έπεσε στους Οθωμανούς.

Παρότι πολλοί ιστορικοί θεωρούν τους Οθωμανικούς χρόνους ως περίοδο πολιτιστικής και οικονομικής στασιμότητας το αντίθετο συνέβη με τους Βλάχους. Ως πλούσιοι έμποροι, επιτυχημένοι βιομήχανοι, διαπρεπείς τραπεζίτες, μεγαλοκτηματίες και κτηνοτρόφοι οι Βλάχοι αποτέλεσαν τη ραχοκοκαλιά της βαλκανικής οικονομικής δραστηριότητας. Κατά την Οθωμανική περίοδο οι Βλάχοι θεωρούνται Ρωμιοί και μοιράζονται με τους υπόλοιπους κατοίκους της σημερινής ελληνικής επικράτειας την ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία και την δίψα για ελευθερία από τους Τούρκους.

Ο 19^{ος} αιώνας έφερε την διάσπαση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και την έξαρση των εθνικισμών οι οποίοι αποδείχθηκαν ιδιαίτερα οδυνηροί για τους Βλάχους. Οι περισσότεροι έμειναν σε ελληνικό έδαφος ενώ πολλοί έγιναν μέρος της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, των Σιοπίων και κυρίως της Αλβανίας. Οι ελληνικές κυβερνήσεις προσπαθώντας προφανώς να

προστατέψουν τα συμφέροντα του ελληνικού κράτους και επιθυμώντας να διατηρήσουν καλές σχέσεις με τη Ρουμανία τής επέτρεψαν να χρηματοδοτεί ρουμανικά σχολεία στην Ελλάδα! Η ρουμανική προπαγάνδα προκάλεσε σοβαρές τριβές μεταξύ της πλειοψηφίας των ελληνόφωνων Βλάχων και της ρουμανίζουσας (κυρίως των φτωχότερων κοινωνικών στρωμάτων) μειοψηφίας.

Σε μια προσπάθεια να τους διαχωρίσουν από τους υπόλοιπους Ρωμιούς, το 1905 οι Οθωμανοί αναγνώρισαν τους Βλάχους ως ξεχωριστό Μιλιέτι, αλλά η προσπάθεια τους απέτυχε διότι οι εκείνοι θεωρούσαν τους εαυτούς τους αναπόσπαστο κομμάτι της Ρωμιωσύνης.

Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος καθώς και ο εμφύλιος είχαν πολύ αρνητικές επιπτώσεις για τους Βλάχους και τις οικονομικές τους δραστηριότητες κυρίως την κτηνοτροφία. Κάποιοι γίνανε πρόσφυγες στο εξωτερικό, διότι οι αντάρτες κλέβανε όλα τους τα πρόβατα.

Το 1914 ο Wace και ο Thomson στο έργο τους “Οι Νομάδες των Βαλκανίων” υπολόγιζαν ότι ο αριθμός των Βλάχων στα Βαλκάνια έφτανε το μισό εκατομμύριο. Ο Κουκουδής θεωρεί ότι στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι Βλάχοι που διέμεναν στην Ελλάδα ξεπερνούσαν τις 200.000. Η τελευταία καταγραφή των Βλάχων το 1951 από το ελληνικό κράτος, δίνει τον αριθμό 39.885. Η εγκυρότητα της συγκεκριμένης καταγραφής θα μπορούσε να αμφισβητηθεί λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι οποιαδήποτε καταγραφή ήταν και είναι αρκετά δύσκολη και ίσως θα έπρεπε να λαμβάνει υπόψη εκείνους που κάνουν μερική χρήση της βλάχικης (αρμούνικης). Σε κάθε περίπτωση η χρήση της γλώσσας αποδυναμώνει και πραγματοποιείται κυρίως από τους ηλικιωμένους και μεσήλικες. Η μεγάλη μείωση των αρμουνόφωνων οφείλεται σε πολλούς και διάφορους παράγοντες όπως η οργανωμένη παιδεία που έχει ως βάση της μόνο την ελληνική γλώσσα καθώς και η μετανάστευση (είτε εσωτερική, είτε εξωτερική) μεγάλου ποσοστού κατοίκων των αρμούνικων χωριών. Από τη δεκαετία του 80' εντούτοις, μια πολύ ενδιαφέρουσα αναγέννηση παρατηρείται. Σήμερα υπολογίζεται ότι υπάρχουν τουλάχιστον 30.000 Βλαχόφωνοι στην Ελλάδα.

Αρκετοί ρουμανίζοντες Βλάχοι μετανάστες, κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, δημιούργησαν συλλόγους αφιερωμένους στην Αρμούνικη παράδοση και ενώ προσφέρουν αρκετά στη διατήρησή της, οι απόψεις τους ότι οι Έλληνες Βλάχοι είναι καταπιεσμένοι δείχνουν αστείο φανατισμό και την άγνοια τους για την ελληνική πραγματικότητα.

Το ετήσιο φεστιβάλ των Βλάχων πραγματοποιείται κυρίως στο Μέτσοβο (την καρδιά του αρμούνικου πολιτισμού) με αυξανόμενη συμμετοχή των πολιτιστικών συλλόγων. Αυτές οι ενώσεις έχουν δημιουργήσει την Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων (Π.Ο.Π.Σ.Β.). Αρχεία και κασέτες με αρμούνικα τραγούδια παράγονται και βιβλία για τον πολιτισμό και την ιστορία τους δημοσιεύονται.

Καταγωγή και ταυτότητα των Βλάχων

Η αρμούνικη γλώσσα βασίζεται πάνω στην λατινική, τη γλώσσα των Ρωμαίων. Είναι λογικό η έρευνα για την καταγωγή των Βλάχων να ξεκινά από τη μελέτη της ρωμαϊκής ιστορίας. Οι Ρωμαίοι αφού άρχισαν να συγκεντρώνουν δύναμη στράφηκαν προς την αρχαία Ελλάδα και τη βαλκανική χερσόνησο. Το 229 π.Χ. ξεκινούν τις προσπάθειες τους για την κατάκτηση των Βαλκανίων με τον Α' Ιλλυρικό πόλεμο τις οποίες ολοκληρώνουν το 106 μ.χ. με την κατάκτηση της Δακίας. (Ντίνας)

Παρότι η καταγωγή των Βλάχων παραμένει ένα άλυτο μυστήριο που πιθανόν δεν θα λυθεί ποτέ, τα μυστήρια ωθούν τους ανθρώπους στη δημιουργία θεωριών και υποθέσεων για την εξήγησή τους. Το θέμα της καταγωγής έχει απασχολήσει πάρα πολλούς ερευνητές με συνέπεια τη δημιουργία αρκετών υποθέσεων.

Η επικρατέστερη υπόθεση θεωρεί τους Βλάχους ως αρχαίους πληθυσμούς της σημερινής ελληνικής επικράτειας οι οποίοι εκλατινίστηκαν μετά τη μακρά παραμονή των Ρωμαίων. Πολλοί μελετητές θεωρούν ότι οι Αρμούνοι ήταν φύλακες κατά μήκος της Εγνατίας, της αρχαίας μεγάλης εμπορικής οδού που ένωνε τη Ρώμη με την Κωνσταντινούπολη, γύρω από την οποία υπάρχουν σήμερα τα περισσότερα βλαχοχώρια. Το 586 μ.Χ. υπάρχει περιστατικό λατινοφωνίας στον βυζαντινό στρατό (Tom J. Winnifrith). Η λατινική γλώσσα επηρέασε τις βαλκανικές γλώσσες επί περίπου 8 αιώνες όσους διήρκησε η Ρωμαϊκή κυριαρχία στην βαλκανική χερσόνησο, από το 229 π.Χ. μέχρι το 562 μ.Χ. όταν με το πρώτο διάταγμα στα ελληνικά του Ιουστινιανού έπαψε η ανατολική Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, (Βυζάντιο) να χρησιμοποιεί επίσημα τα λατινικά. Μετά από τόσους αιώνες ο εκλατινισμός πολλών αρχαίων βαλκανικών φύλων μοιάζει φυσικός. Το ίδιο έχει συμβεί και με δυτικές ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Πορτογαλία, οι γλώσσες των οποίων είναι βασισμένες στη λατινική.

Μια δεύτερη υπόθεση θέλει τους Βλάχους βόρεια βαλκανική φυλή, η οποία αφού εκλατινίστηκε κατευθύνθηκε στο σημερινό ελλαδικό χώρο. Στα βόρεια Βαλκάνια η χρήση της λατινικής ήταν πιο συχνή από τα νότια Βαλκάνια όπου η χρήση των ελληνικών ήταν πιο διαδεδομένη. Υπάρχουν όμως αποδείξεις ότι υπήρχαν λατινόφωνοι στη σημερινή ελληνική επικράτεια όπως αποδεικνύεται από τη περίπτωση του Ιουστινιανού ο οποίος καταγόταν από τη σημερινή βόρεια Ελλάδα και ήταν λατινόφωνος.

Μια τρίτη υπόθεση θέλει τους Βλάχους, Ρωμαίους αποίκους. Οι Ρωμαίοι άποικοι, βέβαια, ήταν συνήθως από διάφορα μέρη της αυτοκρατορίας και πολλοί δεν μιλούσαν καν λατινικά. Ίσως φαντάζει δύσκολο Ρωμαίοι άποικοι να μετανάστευσαν για να γίνουν νομάδες στα Βαλκάνια.

Μια τελευταία ειδοχή για την καταγωγή των Βλάχων προέρχεται από τη ρουμανική προπαγάνδα η οποία αποσκοπούσε στην ικανοποίηση συμφερόντων της. Κάποιοι ιστορικοί, κυρίως Ρουμάνοι, αναφέρουν ότι οι πρόγονοι των Βλάχων ζούσαν βόρεια του Δούναβη, στην αρχαία Δακία, εκεί όπου σήμερα βρίσκεται η Ρουμανία και ότι μεταξύ του 6^{ου} και 10^{ου} μ.Χ. μετανάστευσαν προς τα νότια Βαλκάνια (Tom J. Winnifrith). Παρότι κατά τη διάρκεια της ιστορίας πολλές ευρωπαϊκές φυλές έχουν κατευθυνθεί νότια προς εξεύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης που συνδέονται με το κλίμα και την ευφορία της γης, θα ήταν πιθανή η μετανάστευση στα άγρια μέρη της Πίνδου; Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι η αρμούνικη γλώσσα, σε αντίθεση με τη ρουμανική, δεν περιέχει σχεδόν καθόλου λέξεις δακικής προέλευσης.

Η ιστορία των Ρουμάνων είναι ίσως πιο περίπλοκη και σκοτεινή από αυτή των Βλάχων. Κάποιοι Ρουμάνοι ιστορικοί έχουν υποστηρίξει ότι οι Δάκες (Αρχαίοι Θράκες) είχαν σχεδόν εξαφανισθεί από τα μέρη της σημερινής Ρουμανίας και ότι οι Ρουμάνοι είναι 'καθαροί' απόγονοι των Ρωμαίων. Αν λάβει όμως κάποιος υπόψιν του ότι οι Ρωμαίοι στην πλειοψηφία τους δεν προέρχονταν από τη Ρώμη, ούτε καν την Ιταλία, η φυλετική ομοιογένεια των Ρουμάνων είναι εξαιρετικά απίθανη. Άλλοι Ρουμάνοι ιστορικοί υποστήριξαν την άποψη ότι οι Δάκες δεν εξαφανίστηκαν (Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι Δάκες ήταν Θρακικής καταγωγής και πίστευαν σε θεότητες ελληνικής προέλευσης). Ο Ρουμάνος καθηγητής ιστορίας Lucian Boia υποστηρίζει ότι η συμπατριώτες του ιστορικοί κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα έχτιζαν τη μυθολογία περί αυτόχθονης καταγωγής από τους Δάκες, γεγονός το οποίο σύμφωνα με τα λεγόμενα του δεν αποδεικνύεται από κανένα στοιχείο. Πέρα λοιπόν από τη μεγάλη φυλετική ανάμειξη που φέρανε οι Ρωμαίοι στις περιοχές άνω, αλλά κυρίως κάτω του Δούναβη, ο Boia υποστηρίζει ότι σημαντικές αναμίξεις πληθυσμών έλαβαν χώρα πριν, αλλά και μετά, την επέλαση των Ρωμαίων με κύριο παράδειγμα την εισχώρηση του Σλαβικού στοιχείου το οποίο άσκησε τεράστια επιρροή. Ένα σημαντικό στοιχείο κατά της άποψης ότι οι Ρουμάνοι είναι όπως ήταν 1500 έτη πριν είναι η έντονη αμφισβήτηση από πολλούς ιστορικούς της Ρωμανοποίησης και Λατινοποίησης του μεγαλύτερου μέρους της σημερινής Ρουμανίας το οποίο βρίσκεται άνω του Δούναβη. Ο Δούναβης αποτέλεσε κατά το μεγαλύτερο διάστημα της Ρωμαϊκής

αυτοκρατορίας το κύριο σύνορο ενάντια στους βάρβαρους λαούς του βορρά και της ανατολής. Η δυτική πλευρά βρέθηκε υπό Ρωμαϊκή κυριαρχία μόνο 165 έτη, ενώ η ανατολική δεν αποτέλεσε ποτέ μέρος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Άρα η θεωρία περί μετανάστευσης πληθυσμών κάτω του Δούναβη στο κύριο μέρος της σημερινής Ρουμανίας άνω του Δούναβη είναι πολύ πιθανό. Μια σημαντική ερώτηση είναι γιατί θεωρείται πιθανό να μετακινήθηκαν λατινόφωνοι πληθυσμοί (Βλάχοι) από την περιοχή που οι Ρωμαίοι, είτε είχαν υπό την κατοχή τους μόνο επί 165 έτη (σημερινή Ρουμανία) είτε δεν κατέλαβαν καθόλου, προς τα νότια Βαλκάνια, ενώ το αντίθετο μοιάζει απίθανο (μετανάστευση από τα νότια Βαλκάνια προς το βορρά); Μια άλλη σημαντική ερώτηση είναι πώς γίνεται οι Βλάχοι να είναι 'συγγενείς' με τους Ρουμάνους όταν οι ίδιοι οι Ρουμάνοι είναι εντελώς διαφορετικοί από ότι ήταν 1500 έτη πριν; Εφόσον οι Ρουμάνοι είναι προϊόν μεγάλης φυλετικής ανάμειξης, πριν και μετά τη Ρωμαϊκή κυριαρχία, με ποιο κομμάτι του Ρουμανικού πληθυσμού είναι συγγενείς οι Βλάχοι;

Άξια αναφοράς είναι η μεγάλη επιρροή που ασκήθηκε στον μεσαιωνικό Ρουμανικό πολιτισμό από τον αντίστοιχο βυζαντινό.

Παρότι η εξεύρεση της αρχαίας καταγωγής των Ελλήνων Βλάχων είναι σχεδόν απίθανη, η εξεύρεση της ταυτότητάς μας έχει όμως επιτευχθεί εδώ και αιώνες. Αυτό το οποίο πρέπει να διατηρεί κάποιος στο μυαλό του είναι ότι ανεξάρτητα από την καταγωγή τους οι Βλάχοι είναι Έλληνες διότι ζουν στον ελλαδικό χώρο τουλάχιστον επί 1000 έτη και διότι η συμβολή τους στη ανάπτυξη της χώρας είναι ανεκτίμητη. Επομένως, κάθε προσπάθεια *αμφισβήτησης ή αποδείξεως* της ελληνικής καταγωγής τους είναι κάτι παραπάνω από ανώφελη.

Το θέμα της ταυτότητας των Βλάχων μπορεί να γίνει κατανοητό μέσα από τη σύγκριση με τους Αθαμάνες, τους αρχαίους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής. Οι Αθαμάνες πιθανότατα μετακινήθηκαν από τα βόρεια προς την Ήπειρο και την Πίνδο, άρα μπορεί κάποιος να τους χαρακτηρίσει γηγενείς; Οι Βλάχοι πιθανότατα μετακινήθηκαν στην Πίνδο από τα βόρεια επίσης, είναι λοιπόν λιγότερο Έλληνες από τους Αθαμάνες; Τι κάνει μια φυλή γηγενής; Η έρευνα για το τι κάνει κάποιον να ανήκει σε μια εθνότητα οδηγείται σε αδιέξοδο, διότι, εκτός του ότι είναι σχεδόν απίθανο να βρεθεί ποιος είναι γηγενής ή όχι στην Ευρώπη και ειδικότερα τη Μεσόγειο και τα Βαλκάνια, οι παράγοντες που καθορίζουν την ταυτότητα μιας φυλής είναι ο τόπος κατοικίας, η παιδεία και η συνείδηση. Εφόσον λοιπόν οι Βλάχοι ζουν επί τουλάχιστον 1000 έτη στην Πίνδο και τον ελλαδικό χώρο, εφόσον είναι φορείς της ελληνικής παιδείας και εφόσον έχουν ελληνική συνείδηση, τότε το ερώτημα εάν οι Βλάχοι είναι λιγότερο Έλληνες από τους Αθαμάνες βρίσκει μια αρνητική και απόλυτη απάντηση.

Η Αρμούνικη γλώσσα

Η Αρμούνικη γλώσσα υπάγεται στις ανατολικές Λατινογενείς ή Ρομανικές γλώσσες οι οποίες χρησιμοποιούνταν σε ένα μέρος του ανατολικού τμήματος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Οι άλλες ανατολικό-ρομανικές γλώσσες είναι η Δακορουμανική, η επίσημη γλώσσα της Ρουμανίας, η Μεγλενορομανική και η Ιστρορομανική που χρησιμοποιούνται από μικρές ομάδες των Βαλκανίων. Το φαινόμενο της Λατινοφωνίας δεν συναντάται μόνο στην βαλκανική χερσόνησο καθώς οι περισσότερες γλώσσες της Ευρώπης έχουν τις ρίζες τους στη λαϊκή Λατινική, την προφορική γλώσσα των λαϊκών Ρωμαϊκών στρωμάτων, των στρατιωτών, των εμπόρων κ.τ.λ.. Η Πορτογαλική, η Ισπανική, η Ιταλική καθώς και Γαλλική αποτελούν γλώσσες με λατινικές βάσεις. Αν υπολογισθεί το γεγονός της αποικιοκρατίας και η εξάπλωση των λατινογενών γλωσσών ο αριθμός των ομιλητών των λατινογενών γλωσσών ξεπερνά τα 700 εκατομμύρια. (Ντίνας)

Τον 8ο αιώνα π.Χ. τα λατινικά εισήχθησαν στην Ιταλική χερσόνησο από τους Λατίνους μετανάστες που εγκαταστάθηκαν στο Λάτιο όπου ο Ρωμαϊκός πολιτισμός βρήκε πρόσφορο έδαφος να αναπτυχθεί. Για να γράφουν τη λατινική η Ρωμαίοι δημιούργησαν το λατινικό

αλφάβητο, το οποίο είναι βασισμένο στο Ετρουσιακό, το οποίο με τη σειρά του είναι βασισμένο στο αρχαίο ελληνικό και ούτω κάθε εξής. Η εξάπλωση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας διέδωσε τη λατινική στην Ευρώπη και οδήγησε σταδιακά στη δημιουργία των κατά τόπους διαλέκτων. Όταν τον 8ο αιώνα η παλιά λατινική έπαψε να χρησιμοποιείται είχε ήδη αφήσει πίσω πολλές διαλέκτους από τις οποίες αρκετές εξελίχθηκαν σε επίσημες γλώσσες κρατών. Τα λατινικά υπήρξαν η επίσημη γλώσσα της ανατολικής Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας μετέπειτα Βυζάντιο από τον 2ο αιώνα π.Χ. και την κατάκτηση της βαλκανικής μέχρι το 618 μ.Χ. επί Ηρακλείου, δηλαδή για 7 σχεδόν αιώνες.

Σύμφωνα με την Ελένη Αμπατζή τα Αρμούνια μοιάζουν με τα Ρουμανικά στις κλίσεις των ουσιαστικών και των ρημάτων ενώ διαφέρουν αρκετά στο λεξιλόγιο σε σημείο που να μην υπάρχει αξιόλογη αλληλοκατανόηση. Τα Αρμούνια δεν έχουν λέξεις δακικής προέλευσης, στην οποία οι Ρουμάνοι αποδίδουν την καταγωγή τους, χρησιμοποιούν λατινικές και αρχαιοελληνικές λέξεις που δεν υπάρχουν στα Ρουμανικά καθώς και ελάχιστα σλαβικές. Σε γενικές γραμμές τα Αρμούνια είναι πλησιέστερα στα λατινικά, όπως τα γνωρίζουμε σήμερα, παρά στα Ρουμανικά.

Οι βαλκανικές λατινογενείς γλώσσες εξελίχθηκαν από μια πρώτο-βαλκανική λατινική και χρησιμοποιούνταν ευρύτερα σε προηγούμενους αιώνες. Διαφέρουν αρκετά μεταξύ τους ώστε να θεωρούνται γλώσσες, αν και υπάρχουν τοπικές διάλεκτοι (Ντίνας).

Η προσφορά των Βλάχων στο νεοελληνικό έθνος

Κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας δεν υπήρχαν σύνορα στα Βαλκάνια όπως σήμερα. Τη συγκεκριμένη περίοδο οι Αρμούνιοι διαδραμάτισαν πρωταγωνιστικό ρόλο στο εμπόριο της βαλκανικής χερσονήσου. Η Μοσχόπολη (σήμερα Αλβανική κωμόπολη) αποτελεί το σπουδαιότερο παράδειγμα αρμούνικης παροιίας και ακολουθείται από την εμπορική παρουσία των Αρμούνων στα μεγάλα κέντρα της βαλκανικής ακόμη και πέρα από αυτήν. Ως ένας από τους κύριους λόγους της εμπορικής επιτυχίας των Αρμούνων υπήρξαν τα ειδικά προνόμια που τους παραχωρήθηκαν από την Πύλη με στόχο την (ανεπιτυχή) διαίρεση του ελληνισμού καθώς και την ομαλή εμπορική κίνηση από τα στρατηγικά σημεία της Πίνδου που στην πλειοψηφία τους ελέγχονταν από τους Αρμούνους. Η παρουσία των Αρμούνων σε σπουδαία περάσματα όπως ο Ζυγός τους βοήθησε επίσης στο να αναπτύξουν την εμπορική δραστηριότητά τους. Το 1905 ο διευθυντής της βρετανικής σχολής στην Αθήνα ο D. G. Hogart έγραφε ότι οι Βλάχοι της Μοσχόπολης ελέγχοντας το μεγάλο δρόμο Ζυγό διεξήγαγαν ιδιαίτερα επικερδές εμπόριο και επίσης <<... για την απελευθερωμένη Ελλάδα είναι (ήταν) το καλύτερο στοιχείο σταθερότητας και προόδου>>.

Η προσφορά των Αρμούνων στο νεοελληνικό έθνος είναι σύμφωνα με πάρα πολλούς ερευνητές (Ελληνες & ξένους) εντυπωσιακή και πολύπλευρη για μια ομάδα που τον 19^ο αιώνα δεν ξεπερνούσε τις 200.000. Η πιο γνωστή προσφορά ήταν οι δωρεές πλούσιων Αρμούνων εμπόρων. Ο Osbert Lancaster αναφέρει ότι πάρα πολλά νεοκλασικά κτίρια της Αθήνας του 19ου αιώνα σχεδιάστηκαν από Γερμανούς αρχιτέκτονες αλλά χωρίς τις δωρεές των πλούσιων Βλάχων δεν θα ήταν δυνατόν να χτισθούν πολλά από αυτά όπως το Παναθηναϊκό Στάδιο που χτίστηκε για τις ανάγκες των ολυμπιακών αγώνων του 1896, η Ακαδημία, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, το Μετσόβειο Πολυτεχνείο καθώς και η Στρατιωτική Ακαδημία. Τα ονόματα των ευεργετών είναι αρκετά όπως Γεώργιος Αβέρωφ, Σίμος Σίνας, Γεώργιος Αρσάκης, Μιχαήλ Τοσίτσας κ.α.

Πέραν των γενναίων δωρεών, οι Βλάχοι προσέφεραν πάρα πολλά στην απελευθέρωση από τους Τούρκους. Οι γνωστοί αγωνιστές-οπλαρχηγοί Χατζηπέτρος και Γεωργάνης Ολύμπιος υπήρξαν Αρμούνιοι. Σύμφωνα με τον καθηγητή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Νικόλαο Κατσάνη η Μοσχόπολη το 1750 είχε ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα με την ονομασία Ακαδημία το οποίο είχε υψηλού επιπέδου σπουδές τη στιγμή που στα όρια του σημερινού ελλαδικού χώρου

δεν υπήρχε σημαντική μόρφωση. Στην Ακαδημία συγγράφονται και εκδίδονται συγγράμματα κυρίως στα Ελληνικά (καθώς και στα Αρμούνικα) και η Μοσχόπολη μετατρέπεται σε κέντρο διατήρησης της ελληνικής γλώσσας και διάδοσης των ιδεών του αρχαιοελληνικού πολιτισμού και του ευρωπαϊκού διαφωτισμού. Έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες επιτυχίας της ελληνικής επανάστασης αποτέλεσαν οι ιδέες και η δραστηριότητα των Ρωμίων της τότε διασποράς μεγάλο μέρος των οποίων ήταν Βλάχοι από τη Μοσχόπολη ή διάφορες άλλες βλάχικες μητροπόλεις. Οι Ρωμιοί της διασποράς με συγγράμματα, ιδέες και χρήματα προετοίμασαν πνευματικά τους υπόδουλους Ρωμιούς για την επανάσταση. Το λαμπρότερο παράδειγμα Βλάχου διανοούμενου υπήρξε ο Ρήγας Φεραίος ο οποίος αφού άντλησε έμπνευση και ιδέες από τον ευρωπαϊκό διαφωτισμό έγραψε σπουδαία συγγράμματα όπως ο Θούριος και η Χάρτα, ξεσήκωνε και ενέπνεε τους υπόδουλους έως ότου πέρασε στην αθανασία μετά τον μαρτυρικό θάνατό του.

Η συμβολή των Βλάχων σε πολλούς τομείς της κοινωνικής δραστηριότητας του νεοελληνικού κράτους είναι επίσης εμφανής στο έργο ή τη δράση γνωστών Αρμούνων. Οι ποιητές Κώστας Κρυστάλλης και Γεώργιος Ζαλοκώστας κατάγονταν από το βλαχοχώρι Συρράκο. Οι συνθέτες Απόστολος Καλδάρας, Κώστας Βίρβος, Μπάμπης Μπακάλης καθώς και ο τραγουδιστής Δημήτρης Μητροπάνος είναι επίσης βλάχικης καταγωγής. Οι Βλάχοι είχαν επίσης σημαντική κοινοβουλευτική παρουσία. Ο πρώτος συνταγματικός Πρωθυπουργός της Ελλάδας (1844-1847) ο Ιωάννης Κωλλέτης κατάγονταν από το Συρράκο και είχε παραδεχθεί ότι οι γονείς του μιλούσαν μόνο αρμούνικα. Το πλήθος των υπουργών και βουλευτών είναι επίσης άξιο αναφοράς, με λαμπρότερο παράδειγμα τον Ευάγγελο Αβέρωφ, ο οποίος εκτός από υπουργός διετέλεσε και αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης.

Παρότι δεν αποτελεί προσφορά στον ελληνισμό, άξια αναφοράς είναι και η περίπτωση του Σωτήριου Βούλγαρη ο οποίος κατάγονταν από τις Καλαρρύτες, ένα από τα πιο σπουδαία κέντρα κατασκευής προϊόντων αργυροχοίας, ο οποίος αφού έζησε στην Παραμυθιά Θεσπρωτίας μετέβη στη Ρώμη το 1884, όπου και ίδρυσε την εταιρία Boulgari, η οποία σήμερα είναι από τις γνωστότερες εταιρίες κοσμημάτων στον κόσμο.

Λαμβάνοντας υπ' υπόψη την σπουδαία παρουσία των Βλάχων στα Βαλκάνια και την Ελλάδα είναι απορίας άξιον η έλλειψη πληροφόρησης των νεοελλήνων οι οποίοι θεωρούν τους Βλάχους ως ποιμένες ανάξιους αναφοράς και ενδιαφέροντος. Το αισιόδοξο είναι ότι τα πράγματα έχουν αρχίσει να αλλάζουν με το πλήθος των βλάχικων βιβλίων, την αξιόλογη δράση των βλάχικων πολιτιστικών συλλόγων καθώς και την επιστημονική μελέτη της βλάχικης παράδοσης και γλώσσας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Το μέλλον των Βλάχων

Ο 21ος αιώνας, ο αιώνας της έντονης οικονομικής παγκοσμιοποίησης και της ομοιογενοποίησης της παγκόσμιας παράδοσης, μέσω αγγλοσαξονικών κυρίως προτύπων, βρίσκει τους Βλάχους ήδη αρκετά ομοιογενοποιημένους με τους υπόλοιπους Έλληνες. Η τηλεόραση, οι μικτοί γάμοι, η έντονη αστικοποίηση κ.τ.λ. έχουν αλλάξει την ψυχροσύνθεση, τα ήθη και τον τρόπο ζωής τους. Οι συγκεκριμένες συνθήκες γεννούν αρκετά ερωτήματα όπως ποιο είναι το μέλλον της αρμούνικης γλώσσας στην εποχή της παγκόσμιας αγγλικής γλώσσας, εάν υπάρχει δυνατότητα να διατηρηθούν τα έθιμα και ίσως το πιο σημαντικό, εάν αξίζει να προσπαθήσει κάποιος να πετύχει τα παραπάνω.

Η βλάχικη πολιτισμική ομάδα, μήτρα της οποίας για τουλάχιστον 1000 έτη είναι η Πίνδος, αποτελεί ένα από τα πλέον ζωντανότερα τμήματα του ελληνισμού σε όλους τους τομείς της κοινωνικής δραστηριότητας. Η παράδοση, όμως, βρίσκεται σε αβέβαιη κατάσταση. Η περηφάνια των Βλάχων πλήττεται εδώ και 2 αιώνες. Ως πρώτη αιτία πρέπει να αναφερθεί η Ρουμανική προπαγάνδα του 19ου και 20ου αιώνα και η αντίδραση του ελληνικού κράτους,

καθώς και οι εθνικιστικές εκκαθαρίσεις που έλαβαν χώρα στα Βαλκάνια τον 20ο κυρίως αιώνα. Η Ρουμανική προπαγάνδα προσπάθησε να εκμεταλλευτεί την ομοιότητα της αρμούνικης με τη ρουμανική γλώσσα. Ρουμανικά σχολεία δημιουργήθηκαν (με άδεια του ελληνικού κράτους) σε κάποιες περιοχές όπου διέμεναν Βλάχοι με στόχο τον προσηλυτισμό τους στην ρουμανική παράδοση. Η πλειοψηφία των Βλάχων όντας ελληνόφωνων αντιστάθηκε στην ρουμανική προπαγάνδα η οποία ξεκίνησε το 1858 και τερματίστηκε το 1913 μετά τη λήξη του δεύτερου βαλκανικού πολέμου.

Μια δεύτερη απειλή για την βλάχικη παράδοση αποτελεί η προπαγάνδα ξένων παραγόντων όπως η Τουρκία, αριετοί επιστήμονες και δημοσιογράφοι καθώς και μερικοί βλάχικοι οργανισμοί του εξωτερικού οι οποίοι προσπαθούν κατά διαστήματα να δημιουργήσουν θέμα βλάχικης μειονότητας στην Ελλάδα. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης του εξωτερικού, βιβλία, εργασίες καθώς και το ίντερνετ χρησιμοποιούνται από τους δήθεν σωτήρες των Βλάχων, για να δημιουργήσουν λανθασμένες εντυπώσεις. Η στάση της Ευρώπης απέναντι στους Βλάχους καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την παραπληροφόρηση που λαμβάνει από τους κύκλους του εξωτερικού. Εφόσον το ελληνικό κράτος αδυνατεί να προστατεύσει τους Αρμούνους και τα συμφέροντά του τότε η Πανελλήνια Ομοσπονδία των Βλάχων πρέπει να αναλάβει σημαντικότερες πρωτοβουλίες με στόχο την καλύτερη πληροφόρηση των αρμόδιων οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ξένων μέσων μαζικής ενημέρωσης έτσι ώστε να μην αποκτούν αξία Βλάχοι ψευτοσωτήρες τύπου Μπλέτσα, οι οποίοι στρεβλώνουν την εικόνα των Βλάχων. Παρότι ο Μπλέτσας καταδικάστηκε άδικο από εθνικά υπερευαίσθητους έλληνες δικαστές για δήθεν "διανομή ψευδών ειδήσεων", δηλαδή φυλλάδιο που συμπεριλάμβανε τα βλάχικα ως μια από τις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες της Ευρώπης, το όλο θέμα παρουσιάστηκε ως καταπίεση των Βλάχων. Κάποιοι από τους δημοσιογράφους και επιστήμονες, οι οποίοι παρουσιάζουν τους Βλάχους ως μια αδύναμη και παραγκωνισμένη φυλή υπό την επήρεια της ελληνικής εθνικιστικής προπαγάνδας, εκφράζουν ανοιχτά τον ανθελληνισμό τους και την απέχθειά τους για το γεγονός ότι οι Νεοέλληνες, παρότι υποστηρίζουν ότι είναι απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων, δεν έχουν πολλές ομοιότητες με τον πολιτισμό και το ιδεώδες των αρχαίων. Οι ξένοι παράγοντες προφανώς δεν αντιλαμβάνονται ότι οι Βλάχοι είναι αριετά δυνατοί να καθορίσουν οι ίδιοι τη μοίρα της παράδοσής τους και ότι απολαμβάνουν εξέχουσα θέση στη ελληνική κοινωνία με πρόσφατο παράδειγμα την βλάχικη καταγωγή σύζυγο του πρώην πρωθυπουργού Κώστα Καραμανλή. Όταν οι έξωθεν σωτήρες αφήσουν τους Βλάχους ήσυχους, τότε σίγουρα θα τους βοηθήσουν πραγματικά στο να διατηρήσουν τις παραδόσεις τους.

Μια τρίτη απειλή αποτελεί η εγκατάλειψη των παραδόσεων από μερίδα των νέων των αστικών κέντρων καθώς και η εξοικείωση των Βλάχων με την απαξιοτική λέξη βλάχος (με β μικρό) η οποία συμπίπτει με τη λέξη Βλάχος (με Β κεφαλαίο). Η λέξη βλάχος χρησιμοποιείται κυρίως από διάφορους αστούς και είναι συνώνυμη με την έλλειψη μόρφωσης (κάτι που μάλλον χαρακτηρίζει αυτούς που την χρησιμοποιούν!), τον επαρχιωτισμό και την κτηνοτροφία. Οι νέες γενιές Ελλήνων βλάχικης καταγωγής βρίσκονται ανάμεσα σε δυνάμεις οι οποίες τις εμποδίζουν να είναι υπερήφανες για τις παραδόσεις και την καταγωγή των γονιών τους. Πολλοί από όσους δεν έχουν μεγαλώσει με ισχυρές βλάχικες επιρροές αποφεύγουν να αναφέρονται στην καταγωγή τους. Οι νεόπλουτοι πολίτες της Αθήνας, δεν προσφέρουν ζωτικό οξυγόνο στην παράδοση και σε κάποιες από τις σπουδαίες αξίες της πόσο μάλλον στην βλάχικη που έχει συνωνυμία με τη λέξη βλάχος.

Παρόλες τις απειλές, η δράση, τα επιτεύγματα και ο πατριωτισμός των Βλάχων μας επιτρέπουν να αισιοδοξούμε ότι οι νέες γενιές θα εκτιμήσουν σωστά την αξία της γλώσσας και παράδοσης σε έναν αυξανόμενο ανήθικο και καταναλωτικό κόσμο. Οι Βλάχοι πρέπει να πληροφορήσουν τους υπόλοιπους Έλληνες για το ποιοί είναι και τι έχουν προσφέρει στο ελληνικό έθνος και να μην επιτρέψουν να μετατρέπεται η κουλτούρα τους σε ταμπού για το

οποίο κανείς δεν επιθυμεί να συζητάει. Έχουν αποκτήσει με θυσίες το δικαίωμα να αισθάνονται υπερήφανοι για την καταγωγή τους και να πορεύονται στη ζωή καμαρωτά σαν τις πέρδικες της Πίνδου.

Την βλάχικη ιστορία πρέπει να την γράφουν μόνο οι Βλάχοι οι οποίοι χρειάζεται να υπερνικήσουν την προπαγάνδα του εξωτερικού και την άγνοια του εσωτερικού, να αγνοήσουν την άκρατη κατανάλωση και να πιστέψουν σε αξίες που έχουν δοκιμαστεί στο πέρασμα των αιώνων. Λίγη φιλοξενία, ανθρωπισμός και ρομαντισμός δεν βλάπτουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αμπατζή, Ελένη, Οι Βλάχοι της Ελλάδας και η Παρεξηγημένη Ιστορία τους, Εκπαιδευτική ψυχολόγος, στέλεχος της World Bank, ΗΠΑ

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Boia, Lucian, Romania, Reaktion Books Ltd, London (2001)

Winnifrith, Tom, The Vlachs: The History of a Balkan People, London (1995)